

**М***еја интервју*

**ADRIAN STEFAN CONSTANTINESCU,**  
**АМБАСАДОР НА РЕПУБЛИКА**  
**РОМАНИЈА ВО Р МАКЕДОНИЈА**

# ЕКСПЛОЗ СТРАНСКИ ИНВЕ



Ваша екселенцијо, на почетокот од разговор, како би ги окарактеризирале денешните глобални односи меѓу Република Македонија и Република Романија?

**КОНСТАНТИНЕСКУ:** Пред да ви одговорам на прашањето, би сакал да ви заблагодарам за можноста која ми ја укажавте со вашите читатели да споделам некои мислења и поуки, како во поглед на односите меѓу нашите две земји, така и на нивната европска и евроатлантска интеграција. Навраќајќи се на прашањето кое ми го поставивте, глобалните односи меѓу Романија и Македонија би ги окарактеризирал како многу добри. Тие константно следат нагорна линија и убеден сум дека ваквата тенденција ќе биде долготрајна затоа што постои огромен потенцијал, значајни ресурси, кои сè уште се недоволно вреднувани за развојот на овие односи. Наша заедничка цел треба да биде токму тоа: да се приклониме кон нив и со поголемо внимание и решителност да ги искористиме соодветните резерви. Имено, за да бидам уште попрецизен, би напоменал дека ако на политички план нашите билатерални односи се одлични, на економски, како и на општествено-културен план постои простор да се направат уште многу нешта. Во оваа смисла, предвид го имам катализирањето на меѓучовечките врски меѓу Романците и Македонците и нивно подобро меѓусебно запознавање, кое ќе ги збогати и ќе го консолидира традиционалното пријателство меѓу нив. Постојат бројни фактори кои се способни да стимулираат вакви наши заеднички потфати. Меѓу оние кои сега ми доаѓаат на памет, еве неколку, на пример: традициите, обичаите, елементите на култура, па дури во голема мерка сличните или блиските темпераменти, кои се природна последица на нашата припадност на овој ист геополитички простор - оној на европскиот југоисток. Исто така, ние имаме слични или блиски настани и еволуции во постарата или поскорешната историја на двете држави; слични преокупации кои имаат цел да ги поддржат и да ги консолидираат демократските трансформации на политички, општествен и економски план; како и заеднички аспирации за целосно интегрирање во европските и во евроатлантските структури (односно, во Европската унија и во НАТО). Сè тоа зборува дека глобалните романско-македонски односи се многу добри.



Во контекст на ова, како ги оценувате економските врски? Дали сте задоволен од нивното сегашно ниво? Што уште би можело да се направи за да се зголеми економската соработка?



Разговорот го водеше:  
**Кокан СТОЈЧЕВ**

**КОНСТАНТИНЕСКУ:** За разлика од политичката сфера, како што веќе спомнав, резултатите кои досега се постигнати во економската област сè уште не можат да не задоволат. Стопанствата на двете земји се наоѓаат во еден нагорен тренд, побарувачката и понудата на добра и на услуги растат брзо. Така, осврнувајќи се на мојата земја, би спом-

# РОМАНИЈА ДОЖИВУВА ИЈА ОД СТИЦИИ

Неговата екселенција Adrian Stefan Constantinescu има богато дипломатско искуство. Тој бил романски претставник во Женева, потоа раководел со економските претставништва во Чикаго и во Лос Анџелес, а извршувал и други функции во дипломатијата.





# M

еја интервју

## ADRIAN STEFAN CONSTANTINESCU

нал дека во последните години ритамот на економскиот пораст се наоѓа меѓу највисоките во Европа: 8,2 отсто во 2004 година, околу 7 проценти во 2005 г. и 7,7 отсто во 2006 година. За годинава се проценува пораст од повеќе од 6,5 отсто. Врз оваа основа, поврзана со порастот на платите, исто така, расте и потрошувачката, а следствено и побарувачката на добра и на услуги. Паралелно со тоа се зголемува и се диверсифицира понудата на производи, како за внатрешниот, така и за надво-

за разни форми на соработка во производството или во нудењето на услуги. Очигледно, за подобрување на ваквата ситуација, во наша зедничка корист, потребни се здружени напори, базирани врз духот на иницијатива, креативност и флексибилност во работата. Како евентуални насоки за дејствување во оваа смисла, во прв ред би го спомнал откривањето на стопанските сектори во кои компаниите од двете земји се здобиле со искуство и со одредена специјализација.

Така, би било можно да се изврши размена на асортимани, или да се оствари соработка во производството во домени, како што се, хемиската индустрија и фармацевтските производи, деловите за автомобили итн. Второ, би можело да се имаат предвид низа проекти од поголемо значење, од регионален интерес (кои ќе ги ублажат и бариерите детерминирани од димензиските разлики меѓу пазарите од двете земји). На тој начин би можеле да се привлечат интересот, како и евентуалните инвестициони ресурси од страна на други земји од регионот. Меѓу секторите-цел би можеле да фигурираат: работите врз патната и железничката инфраструктура, производството и дистрибуцијата на енергија, телекомуникациите, туризмот итн. Најпосле, но не и на последно место, апсолутно се покажува за потребно олеснувањето на некои пообемни и директни контакти на ниво на економските оператори. Затоа што тоа се тие кои ги определуваат обемот и вистинската структура на економските односи. Таквите контакти, помогнати интелегентно и консеквентно од специјализираните владини и невладини организации, би им овозможиле на деловните луѓе по-

решниот пазар. На тој начин се создаваат значајни деловни можности на меѓународен план, кои често недоволно се искористени. Во вакви услови, дури и ако постојат некакви објективни објаснувања, како што се, многу различните димензии на тие две стопанства, или релативно сведениот степен на нивна комплементарност, ние не можеме да бидеме задоволни со сегашното ниво на трговија и на економска соработка меѓу Романија и Македонија. Така, земајќи ги за основа романските статистики, бројките регистрирани во последните години како при извозот (48 милиони евра во 2005 г. и 78 милиони евра во 2006 г.), така и при увозот (3,5 милиони евра во 2005 г. и околу 12 милиони евра во 2006 г.), се далеку од реалните можности на двете земји. А, да не зборуваме за инвестирање на капитал,

добро да се запознаат со можностите за сегашните и за идните зделки, како и за остварување и за зацврстување на меѓусебната доверба. Фактички, во оваа последна смисла, меѓу другото, си поставивме цел, како да ги стимулираме реципрочните учества на изложбените манифестации, кои се одржуваат во двете земји, така и во организирањето на некои пунктуални настани (економски форуми, специјализирани средби на ниво на професионални асоцијации итн.), за да ги пополнат сегашните недостатоци во поглед на меѓусебното информирање. Убеден сум дека, движејќи се упорно по овој пат, заедно ќе успееме битно да го подигнеме нивото на трговската размена и на стопанската соработка.







Меѓу Македонија и Романија постојат добри традиционални односи во областа на културата и на образованието. Тие претставуваат "мост" меѓу двете земји. Според Вас, што би можело повеќе да се направи за да се прошири и да се збогати соработката во овие области?

**КОНСТАНТИНЕСКУ:** Навистина, културата, во широка смисла на зборот, вклучувајќи го и образованието, во најголем број случаи претставува силна духовна нишка меѓу народите. Таа, културата, често е подобар "амбасадор" отколку класичниот амбасадор. Точно затоа синтагмата "културна дипломатија" сè почесто се среќава на сите меридијани. Во случајот со нашите народи, сè тоа е толку вистински изразено. Живеејќи еден покрај друг, на блиски географски простори, во ист јужноевропски ареал, тие вековно се поврзани преку сличностите од културна природа. Тоа е и мотивот поради кој на културно-едукативната димензија од нашите билатерални односи ѝ

**Земајќи ги за основа романските статистики, бројките регистрирани во последните години како при извозот (48 милиони евра во 2005 г. и 78 милиони евра во 2006 г.), така и при увозот (3,5 милиони евра во 2005 г. и околу 12 милиони евра во 2006 г.), се далеку од реалните можности на двете земји. А, да не зборуваме за инвестирање на капитал, за разни форми на соработка во производството или во нудењето на услуги.**

посветуваме посебно внимание. Да бидам што поконкретен, во оваа смисла би спомнал неколку од "векторите" преку кои се обидуваме да придонесеме за подоброто запознавање на романските духовни вредности од страна на Македонците. Така, треба да се спомне Лекторатот по романски јазик и цивилизација во рамките на Универзитетот "Св. Кирил и Методиј" во Скопје, за кој се надеваме дека ќе го подигнеме на степен на катедра. Во таа смисла се, исто така, и бројните стипендии за додипломски и постдипломски студии, кои романската држава им ги доделува на младите Македонци, како и нивното учество на летните курсеви организирани во Романија, концентрирани на истата проблематика. Сепак, постојат низа договори и спогодби за секторска соработка, како што е онаа на романско-македонскиот јавен сервис (телевизијата) или меѓу националните академии на науките. Исто така, повеќемина претставници на романската култура често учествуваат на националните или на регионалните културни настани, организирани во вашата земја. Но, останува да се направат уште многу нешта во овој домен за да може да зборуваме за силна културно-едукативна компонента на односите меѓу нашите две земји. Во таа смисла, би ја подвлекол потребата од забрзување на процесот за финализација и прифаќање на Протоколот за соработка во доменот на образованието и науката, како и онаа за ревизија на Програмата за соработка меѓу министерствата за култура од двете земји. Од друга страна, пак, сакајќи да биде колку што е можно прагматична и поефикасна, Романската амбасада го иницира проектот "Романски културни седмици" во Македонија. Тој, главно, ќе содржи една гала програма на романскиот филм, разни претстави (театар, пантомима, хорска музика), како и изложба на пластична уметност. Подготовките се во тек и манифестацијата ќе се одржи во текот на ноември годинава. Слична манифестација "Македонска културна недела" ќе се одржи во 2008 г. во Романија. Се надеваме дека тие ќе придонесат за значајно зацврстување на нашата соработка во овој домен.



Ваша екселенцијо, со влегувањето на Романија во ЕУ нејзините граѓани се соочија со пораст на цените. Дали тоа е нормален резултат на функционирањето на пазарната економија во новите услови или, пак, претставува резултат на некакво влијание од Брисел?

**КОНСТАНТИНЕСКУ:** Романското стопанство темелно се промени, како од структурна, така и од функционална гледна точка. Денес располагаме со функционално пазарно стопанство, сè способно да одговори на надворешната конкуренција. Директно поврзано со вашето прашање, би рекол дека истовремено со поставувањето на новите основи на романското стопанство, инфлаторниот притисок попусти и порастот на цените е релативно умерен. Меѓутоа, очигледно е дека во подготовките за пристапување кон ЕУ, како и потоа во условите на слободна циркулација на добрата и на услугите, постоеше и сè уште постои еден природен процес на нивелирање на цените од романскиот пазар според оној на единствениот заеднички пазар. Тој процес вклучува како пораст така и пад на цените. Тие претежно се детерминирани од сè поизразената конкурентска клима.



По влезот во ЕУ некои романски граѓани емигрираа во други поразвиени земји. Каков ефект има тој процес врз актуелната економска состојба во Романија?

**КОНСТАНТИНЕСКУ:** Слободниот проток на работна сила на просторите на ЕУ претставува еден друг базичен принцип на интегрирањето. Затоа миграцијата на некои романски граѓани кон други земји-членки се јавува како природна последица на овие услови. Во однос на ефектите од овој процес врз економската состојба во Романија би можел да кажам дека тие

**Вкупниот странски капитал, кој годишно е инвестиран во Романија, порасна од околу 2 милијарди евра во 2003 г. на 5,2 милијарди евра во 2004 г. и на 5,5 милијарди евра во 2005 г. доживувајќи "експлозија" во 2006 г. на повеќе од 9 милијарди евра. Во првиот семестар од 2007 г., странските инвестиции ја достигнаа цифрата од 3 милијарди евра и економските аналитичари проценуваат дека тие на крај ќе го надминат нивото достигнато во 2006 година.**

се амбивалентни: од една страна, во прв ред соодветните граѓани се здобиваат со професионално и со животно искуство, што можат да го вреднуваат при враќањето во земјата; истовремено тие ги зголемуваат и финансиските ресурси, кои се јавуваат како последица на зголемениот трансфер на пари од странство (тоа се поволни ефекти за стопанството); од друга страна, некои сектори на стопанството и на општествениот живот во Романија (како што се особено, градежништвото или медицинскиот сектор), се соочени со релативен недостиг на работна сила. Искуството на некои други држави-членки на ЕУ покажува, пак, дека на среден и на долг рок, побарувачката и понудата на работна сила, како од квантитативна, така и од структурална гледна точка има тенденција на урамнотежување.



Во споредба со други земји од регионот, на пример, Бугарија и Словачка, кои се предностите на Вашата земја за да се привлечат странски инвестиции и капитал? Колкав е обемот на странските инвестиции во Романија по нејзиното зачленување во Европската унија?



# М

еја интервју

## ADRIAN STEFAN CONSTANTINESCU



кото технолошко ниво на фабриката во Крајова, потоа локалното искуство стекнато во производството на автомобили, како и обилната работна сила од регионот со соодветно ниво на квалификација. Се чини дека ова беа битните аргументи за "ФОРД", кога тој се одлучи да плати околу 57 милиони евра за 72,4 отсто од акциите на фабриката во Крајова и истовремено да инвестира уште 650 милиони евра во следниот период. Дури и да не се спектакуларни, цифрите ја потврдуваат идната цел на американската компанија, чиј деловен план за Романија изнесува сума од 2 милијарди евра додека, пак, годишното проценето ниво на трошоците направени на романскиот пазар ќе ја достигне цифрата од 1 милијарда евра во 2014 година.



Во финализирањето на процесот за интеграција во ЕУ значајна улога и особен успех во борбата против корупцијата и организираниот криминал ѝ се припишува на Моника Маковеј. Можно ли е нејзините методи да бидат користени и во Македонија?

**КОНСТАНТИНЕСКУ:** Навистина, поглавјето "Правосудство и внатрешни работи", пред сè, проблематиката на борбата против корупцијата и организираниот криминал претставуваше вистински "пробен камен" во процесот на приклучување на Романија во ЕУ. Најпосле преовладаа желбата и волјата да се премости таа голема пречка. Во тој поглед, во рамките на севкупните специјализирани институционални механизми, значаен придонес даде екипата на Министерството за правда. Раководена од госпоѓата Моника Маковеј во својата финална

**КОНСТАНТИНЕСКУ:** Според мое мислење, главните предности би биле во значајните димензии на пазарот (околу 22 милиона жители/ потрошувачи) и, како последица на тоа, можностите кои тој ги нуди; релативно високото ниво на квалификувана работна сила; здравствената состојба на стопанството, базирана во сè поголема мерка врз принципите на стабилноста, транспарентноста и предвидливоста и кој се наоѓа во полн подем. Овие стимулирачки фактори решително придонесоа за порастот, кој од година в година се отсликува на обемот на странските инвестиции на капитал. Така, вкупниот странски капитал, кој годишно е инвестиран во Романија, порасна од околу 2 милијарди евра во 2003 г. на 5,2 милијарди евра во 2004 г. и на 5,5 милијарди евра во 2005 г. доживувајќи "експлозија" во 2006 г. на повеќе од 9 милијарди евра. Во првиот семестар од 2007 г., странските инвестиции ја достигнаа цифрата од 3 милијарди евра и економските аналитичари проценуваат дека тие на крај ќе го надминат нивото достигнато во 2006 година.



Според хрватските медиуми, "ФОРД" ќе инвестира во Романија, пред сè, благодарение на ниските плати на вашите работници. Колкава ќе биде таа инвестиција?

**КОНСТАНТИНЕСКУ:** Не би се согласил сосема со мотивацијата за тоа поради ниските плати. Вистина е дека тие сè уште се под нивото на оние кои се примаат во развиените европски земји, но оваа релативна предност има тенденција да исчезне. Мислам дека, пред сè, имајќи ги предвид своите идни планови, кои предвидуваат и значајна експанзија на европскиот пазар, познатиот американски производител го привлече висо-

Поглавјето "Правосудство и внатрешни работи", пред сè, проблематиката на борбата против корупцијата и организираниот криминал претставуваше вистински "пробен камен" во процесот на приклучување на Романија во ЕУ. Најпосле преовладаа желбата и волјата да се премости таа голема пречка. Во тој поглед, во рамките на севкупните специјализирани институционални механизми, значаен придонес даде екипата на Министерството за правда, раководена од г-ѓа Моника Маковеј, која во својата финална фаза на преговорите успеа да ги совлада пречките на патот на реформите на судскиот систем.

фаза на преговорите, таа успеа да ги совлада пречките на патот на реформите на судскиот систем и да формулира суштествена и доверлива ангажираност во однос на продолжувањето на реформата и во консолидирањето на нејзините резултати. Во однос на примената, "мутатис мутандис", на истите патишта и средства во Македонија, тешко ми е категорично да се произнесам. Сепак, на мислење сум дека внимателната проценка на романското искуство во тој поглед и, според случајот, преземање и адаптирање на некои од мерките потврдени во практиката, може само да им помогне на македонските одговорни фактори во изработката на сопствени стратегии и тактики, со цел реформирање на правосудството и на внатрешните работи.



На патот од процесот на приклучување во ЕУ, Романија се здоби со големо искуство во поглед на политичките,

економските и на општествените реформи. Што би требало да направат нашите политичари за да имаат поголеми успеси во достигнувањето на оваа цел - влегување во ЕУ?

**КОНСТАНТИНЕСКУ:** Стекнувањето на својството член на Европската унија навистина претставува голем успех на целата наша нација. Но, овој успех не би бил возможен без преземените длабоки реформи, најчесто со големи напори, базирани врз волјата, консеквентноста и понекогаш дури врз "тврдоглавоста" да се успее, наспроти бројните успони и падови на тој пат. Според мое мислење, тоа всушност се потребните адути за постигнување на целта - приклучување кон ЕУ.

 Република Македонија мошне успешно ги реализира реформите во армијата, кои се во согласност со стандардите на НАТО. На ист начин и со сличен успех постапи и Романија. Кои беа предностите на Романија во стекнувањето на својството член на НАТО? Што доби НАТО со приклучувањето на Романија?

**КОНСТАНТИНЕСКУ:** Интегрирањето во евроатлантскиот систем за колективна безбедност претставен од НАТО, за Романија претставуваше исполнување на вековните аспирации да го искористи тоа и вистински да се почувствува безбедна во зона, која во текот на историјата, од најразлични потреси и закани, е силно обележана. Како член на Алијансата, безбедносните гаранции претставуваат суштествена предност на приклучувањето кон НАТО. Не помалку треба да се спомнат и предностите кои потоа ќе следат генерирани од самото приклучување, меѓу кои: консолидацијата на демократските системи и свеста за нивна иреверзибилност, политичката и економската стабилност и предвидливост, зголемената доверба во сопствените геостратешки адути. Од своја страна, со приклучувањето на Романија НАТО доби во својот екстремистичен дел, значаен "добавувач" на стабилност и мир, фактор за политичко-воена рамнотежа. Исто така, не треба да се занемари значајниот потенцијал на романската армија - темелно реформирана, во смисла на нејзиното модернизирање и ефикасност, како и нејзиното учество во меѓународните операции за обезбедување на мирот.

 Стабилноста на меѓуетничките односи претставува значајно барање и зазема голем дел од македонската агенда во однос на стекнувањето на својството член на НАТО. Како Романија ги реши овие проблеми?

**КОНСТАНТИНЕСКУ:** Очигледно меѓуетничката проблематика продолжува да биде актуелна, особено во нашиот регион. А, обликувањето и примената на некои ефикасни солуции за превенција или, според случајот, решавањето на некои евентуални конфликтни ситуации во тој домен, претпоставува разбирање и толеранција меѓу сограѓаните - независно од нивниот етнос, дух на иницијатива и соработка, како и умешност да се предложат или да се прифатат компромиси корисни за сите заинтересирани фактори. Токму тоа е она што по 1989 година се направи обид - и во голема мерка се успеа да се реализира во Романија. Така, правата и должностите на сите граѓани, вклучувајќи ги и оние кои се однесуваат на зачувувањето и на култивирањето на нивниот културен идентитет, беа озаконети и потврдени во практиката. Благодарение на постигнатите резултати, главно, позитивни, стабилноста на меѓуетничките односи престана да претставува сериозен проблем за романското општество. Сепак, функционира еден механизам за мониторинг на меѓуетничките односи кои, пред сè, имаат цел превенција на евентуална затегнатост, чија појава повремено е можна.



На Самитот на НАТО во Букурешт, кој треба да се одржи идната година, очекуваме покана за Македонија и таа да ѝ се придружи на Алијансата. Во таа смисла дали македонските политичари побарале помош од Романија?

**КОНСТАНТИНЕСКУ:** И ние ја негуваме надежта Македонија да ни се придружи што побрзо во северноатлантската Алијанса. Официјална покана во таа смисла би било не само признавање и оценка на значајните напори вложени во исполнувањето на барањата за стекнување својство на член, туку и потврда за отворањето на НАТО кон зоната на западниот Балкан, отворање чие значење дури не треба да се дискутира. Романија директно е заинтересирана за мирот и за стабилноста во регионот, а охрабрувањето и поддршката на Р Македонија во нејзините настојувања да се приклучи кон



НАТО претставува природна опција. Токму затоа, по разни поводи, во најразлични форуми, Романија широко ја потврдува својата поддршка за прием на Македонија во НАТО, штом базичните услови ќе бидат исполнети. Убедени сме дека членовите на Алијансата во вистинско време ќе го констатираат исполнувањето на односните барања, така што на Самитот идната пролет ефективно ќе биде упатена покана за приклучување на Македонија кон НАТО. Задоволството би било до толку поголемо што настанот ќе треба да се случи во главниот град на Романија, потврдувајќи ги симболично уште еднаш пријателските односи меѓу нашите две земји и народа.